

OLGA SMOLEŃSKA

UMK Toruń, Wydział Nauk o Ziemi, Katedra Geografii Przestrzennej i Turyzmu;
e-mail: olgasmolenska@umk.pl

FORMY EDUKACJI EKOLOGICZNEJ W INFORMACJI TURYSTYCZNEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO- POMORSKIEGO NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

Artykuł przedstawia formy edukacji ekologicznej świadczone w zagrodach edukacyjnych, gospodarstwach agroturystycznych i ośrodkach edukacji leśnej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W szczególności opiera się na przykładzie szkoły leśnej 'Barbarka', jako jednego z wiodących ośrodków ekoturystycznych i dydaktyczno-naukowych w otoczeniu lasów i obszarów chronionych miasta Torunia, współpracującego z wieloma podmiotami z obszaru nauki i edukacji. Zaprezentowano także krótkie studia przypadków, dobrych przykładów i praktyk w wybranych obiektach.

Słowa kluczowe: edukacja ekologiczna, edukacja leśna, ekoturystyka, turystyka wiejska, zrównoważony rozwój

I. WSTĘP

Turystyka na świecie i w Polsce rozwija się coraz intensywniej. Wiąże się to jednak z szeregiem zagrożeń środowiskowych i dlatego tak ważne jest jej funkcjonowanie w oparciu o paradygmat ekorozwoju. W turystyce zrównoważonej ważne jest budowanie szeroko pojętej świadomości podróżującego. Zawężony sposób interpretacji zrównoważonego rozwoju należy koniecznie poszerzyć o elementy edukacji społeczno-kulturowej, która może przybierać bardzo różne formy. Aby rozwijać i doskonalić zrównoważoną turystykę warto i należy organizować także szeroko pojęte podróże edukacyjne [Kostecka i Kostecki 2016]. Podróże edukacyjne, w których można najefektywniej i empirycznie budować ekologiczną świadomość zrównoważonego turysty, to w szczególności turystyka oparta na bezpośrednim kontakcie z naturą i środowiskiem wiejskim.

Celem artykułu jest przedstawienie różnorodności i wielowymiarowości edukacji ekologicznej prowadzonej w gospodarstwach agroturystycznych, zagrodach edukacyjnych oraz ośrodkach edukacji leśnej a także wskazanie na ich istotną rolę w wymiarze rozwoju zrównoważonego. Główną hipotezą pracy jest założenie, że to właśnie te ośrodki są obiektami edukacji o rozwoju zrównoważonym w obszarach przyrodniczo cennych, choć ich oferta powinna być jeszcze bogatsza i holistyczna.

II. METODYKA

Metodami badawczymi służącymi osiągnięciu tych celów była analiza dokumentów i danych oraz studia poszczególnych przypadków (case study). Na cele opracowania

przeanalizowano dane Głównego Urzędu Statystycznego, źródła internetowe, strony i bazy danych na temat obszarów przyrodniczo-cennych i edukacji ekologicznej. Przeprowadzono analizę wybranych dobrych przykładów i praktyk w zakresie informacji turystycznej uwzględniającej edukację ekologiczną z województwa kujawsko-pomorskiego. Analizę danych uzupełniły obserwacje własne autorki.

III. WYNIKI BADAŃ

Edukacja ekologiczna w gospodarstwach agroturystycznych i ośrodkach edukacji leśnej województwa kujawsko-pomorskiego

Edukacja ekologiczna to element edukacji środowiskowej, prowadzonej przede wszystkim w systemie edukacji powszechnej i ośrodkach edukacyjnych różnego rodzaju. Do takich ośrodków należą m.in. ośrodki edukacji ekologicznej i leśnej na obszarach leśnych i przyrodniczo cennych, ale również gospodarstwa agroturystyczne, a w szczególności zagrody edukacyjne, które działają w ich ramach.

Elementy składowe kształtujące wizerunek prawdziwego gospodarstwa ekoagroturystycznego to przede wszystkim:

1. ekologiczna produkcja, polegająca na:

- ekstensywnym gospodarowaniu,
- dbałości o zachowanie różnorodności biologicznej w obrębie i w otoczeniu gospodarstwa,

2. ekologiczna kwatery, czyli organizacja kwatery z zastosowaniem:

- naturalnych i regionalnych materiałów do wyposażenia i dekoracji obiektu,
- racjonalnego gospodarowania energią i wodą,
- segregacji odpadów,
- rozwiązań proekologicznych typu ekoenergia, przydomowa oczyszczalnia ścieków, kotłownia na biomasę, zbiorniki na deszczówkę itp.,

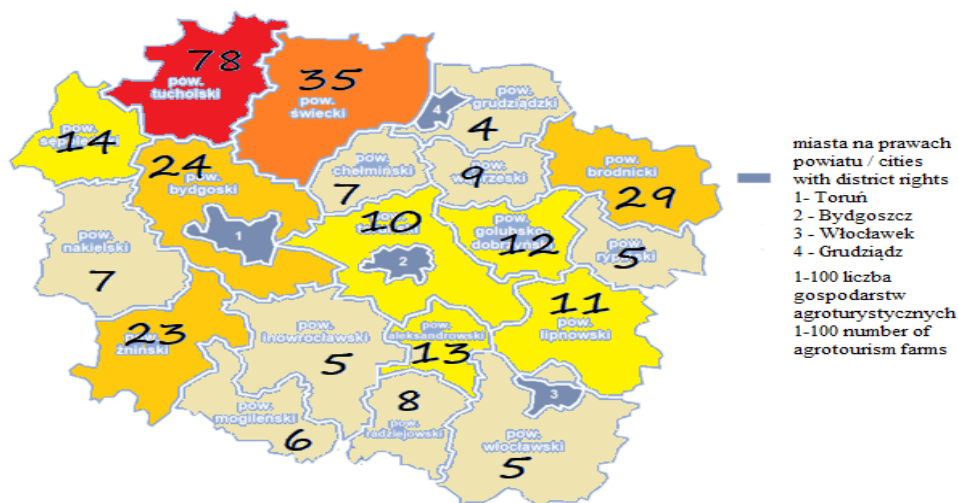
3. ekoatrakcje turystyczne, czyli organizowanie czasu wolnego gości poprzez:

- własnoręczny zbiór owoców, warzyw i ziół z przydomowego ogrodu,
- udział w innych pracach gospodarskich,
- możliwość kupna przetworów i produktów z gospodarstwa,
- posiłki powstające z produktów z ekologicznej produkcji,
- zwiedzanie okolicznych terenów w towarzystwie miejscowego przewodnika (zwłaszcza w zakresie turystyki przyrodniczej i obszarów przyrodniczo cennych),
- udział w realizacji konkretnych zabiegów ochronnych,
- warsztaty, spotkania z miejscowymi liderami, rzemieślnikami, pasjonatami itp.,
- wypoczynek z aktywnością fizyczną i zdrowym stylem życia [za Spychała i Graja-Zwolińska 2012].

W województwie kujawsko-pomorskim obiektów turystyki wiejskiej i agroturystyki jest dużo. Według danych, zamieszczanych na stronach internetowych, zajmujących się statystyką i promocją gospodarstw agroturystycznych (przede wszystkim na stronach Ośrodków Doradztwa Rolniczego), całkowita liczba takich obiektów w badanym regionie to 305 obiektów, które zlokalizowane są według układu zaprezentowanego na rysunku 1.

Dane ODR, nie są spójne z pozostałymi statystykami z tego zakresu, np. danymi Urzędów Gmin, BDL czy GUS-u, wg którego takich kwater w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2017 było 61 [Turystyka... 2018]. Na portalu Booking.com natomiast, promuje i sprzedaje swoje usługi tylko 27 z nich [www. 3]. Zestawienie agroturystycznych kwater i ich miejsc noclegowych w województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski i poszczególnych powiatów przedstawia tabela 1.

Według danych Lasów Państwowych obiektów edukacji ekologicznej, muzealnej i leśnej natomiast, w województwie kujawsko-pomorskim jest 262. Obiekty te reprezentują głównie trzy ośrodki: Ośrodek Edukacji w Woziwodzie, Zielona Szkoła w Woziwodzie, Letnia Klasa przy Nadleśnictwie w Tucholi [Ośrodki edukacji... 2007].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <http://www.agroturystyka.kpodr.pl> / Source: own study based on data from <http://www.agroturystyka.kpodr.pl>

Rys. 1. Gospodarstwa agroturystyczne według powiatów w woj. kujawsko-pomorskim

Ryc. 1. Agrotourism farms in districts of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship

Analizując już bardziej szczegółowo wybrane obiekty, ściśle pod kątem edukacji ekologicznej i rozwijania ekoturystyki, przebadano podane dane, pod kątem zawartości i możliwości wyszukiwania konkretnej oferty edukacyjno-ekologicznej. Wg danych dotyczących samych zagród edukacyjnych, w województwie kujawsko-pomorskim, jest ich zaledwie 9, zrzeszonych w sieć promującą i zliczającą tego typu gospodarstwa [www. 4]. Są to: Gospodarstwo Agroturystyczne „Dworek Wymysłowo” w Wymysłowie, Park Sienna w Siennie, Edukacyjna Zagroda Wiejska w Kozieńcu, Agroturystyka na jeziorze Sopiń w Małym Głęboczku, Agroturystyka Gostkowo w Gostkowie, Agroturystyka „Gliźnianka” w Gzinie, Wiejskie Gospodarstwo Agroturystyczne BABALUDA w Parowej Fałęckiej, Ekoagroturystyka „Pachotkowo” w Gzinie, oraz „Ranczo pod Olszyną” w Nowym Cieclocinku [www. 7].

Z punktu widzenia definicyjnego „zagroda edukacyjna” to przedsięwzięcie prowadzone przez mieszkańców wsi na obszarach wiejskich, gdzie realizowane są przynajmniej dwa cele edukacyjne spośród niżej wymienionych:

- edukacja w zakresie produkcji roślinnej,
- edukacja w zakresie produkcji zwierzęcej,
- edukacja w zakresie przetwórstwa produktów rolnych,
- edukacja w zakresie świadomości ekologicznej i konsumenckiej,
- edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej [www. 7].

Spośród tematów programów edukacji ekologicznej, jakie pojawiają się z kolei w zagrodach edukacyjnych województwa kujawsko-pomorskiego, warto wymienić

zwłaszcza niektóre, nawiązujące do obszarów przyrodniczo cennych, jak również pogrupować je w zbliżone tematycznie grupy:

- Programy związane z edukacją żywieniową (np. zdrowe pożywienie i styl życia; od ziarenka do bochenka; od sadzenia do wykopania ziemniaka i wiele innych),
- Programy związane z produkcją zwierzęcą i rolną (np. „Produkcja zbóż”; „Udomowione zwierzęta i ptaki w hodowli”; „Hodowla koni i kucyków” i wiele innych),
- Programy związane z aktywnością fizyczną (np. „Ruch ważnym elementem życia” itp.),
- Programy związane z ogrodnictwem (np. „Ogród ekologiczny w 4 porach roku” itp.),
- Programy związane z rękodzielnictwem (np. „Wieś w decoupage”; „Kukielki, szczodraki i kujawskie bochenuski” itp.),
- Programy związane z obszarami leśnymi i przyrodniczo-cennymi (np. „Z lasem za pan brat” itp.) [opracowanie własne na podstawie ofert zawartych na stronie [www. 7].

Z pewnością dominującymi programami są te z grup wymienionych powyżej.

Tabela 1 - Table 1

Zestawienie liczby kwater i miejsc agroturystycznych w Polsce i województwie kujawsko-pomorskim względem obiektów ogółem i całorocznych na rok 2017 i I kwartał 2018 roku / *Comparison of the number of agrotourism farms accommodation and their sleeping places in Poland and the Kuyavian-Pomeranian Voivodeship with total and all-year-round objects in 2017-2018* [BDL 2019]

REGION (powiat) DISTRICT (powiat)	KWATERY AGROTURYSTYCZNE / AGROTOURISM FARMS							
	Obiekty ogółem / Objects in total		Obiekty całoroczne / All-year-round farms		Miejsca noclegowe ogółem / Sleeping places in total		Miejsca noclegowe całoroczne / All-year-round places	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
POLSKA / POLAND	746	759	516	526	12837	13048	8873	9002
W. kujawsko-pomorskie	25	26	19	20	592	592	435	432
P. aleksandrowski	0	0	0	0	0	0	0	0
P. brodnicki	2	4	2	4	26	65	26	65
P. bydgoski	1	0	1	0	38	0	38	0
P. chełmiński	2	2	1	1	23	23	13	13
P. golubsko-dobrzyński	2	2	2	2	59	59	55	55
P. grudziądzki	0	0	0	0	0	0	0	0
P. inowrocławski	2	3	1	2	70	83	50	63
P. lipnowski	1	1	1	1	16	16	16	16
P. mogileński	0	0	0	0	0	0	0	0
P. nakielski	2	2	2	2	55	36	55	36
P. radziejowski	1	0	1	0	16	0	16	0
P. rypiński	0	0	0	0	0	0	0	0
P. sępoleński	0	0	0	0	0	0	0	0
P. świecki	5	4	4	3	121	87	91	54
P. tucholski	3	3	1	1	63	63	16	16
P. wąbrzeski	0	0	0	0	0	0	0	0
P. włocławski	0	0	0	0	0	0	0	0
P. zniński	3	3	2	2	68	104	46	54

Program rozwoju i promocji zagród edukacyjnych, sam prezentuje informacje nt ekologii i ochrony środowiska w zagrodach edukacyjnych. W jednej z publikacji na ten temat, są informacje o zakładaniu i prowadzeniu typowych gospodarstw ekoturystycznych, szczególnie

przedstawiono ofertę „Parku Sienno”, jako modelowego gospodarstwa edukacyjnego w tej problematyce [Wnęć 2016]. Warto zauważyć, że na stronie ECEAT Poland, promującej ekoturystykę, gospodarstwa ekoturystyczne i ekologiczne, nie ma dotąd żadnego członka i ofert takiego gospodarstwa w województwie kujawsko-pomorskim [www. 1].

Inaczej ma się sytuacja w stosunku do ośrodków edukacji ekologicznej i leśnej. Informacje na temat programów edukacyjnych prowadzonych w tych obiektach można zbierać i analizować tylko bezpośrednio przeglądając oferty i strony internetowe samych obiektów. Na stronie Dyrekcji Regionalnych Lasów Państwowych w Toruniu, znajduje się krótka informacja na temat wykazu ścieżek dydaktycznych na terenie nadleśnictwa RDPL w Toruniu. Publikacja zwarta na ten temat prezentuje 32 takie ścieżki [www. 6].

Działalność ekoturystyczna Szkoły Leśnej „Barbarka” w Toruniu (case study)

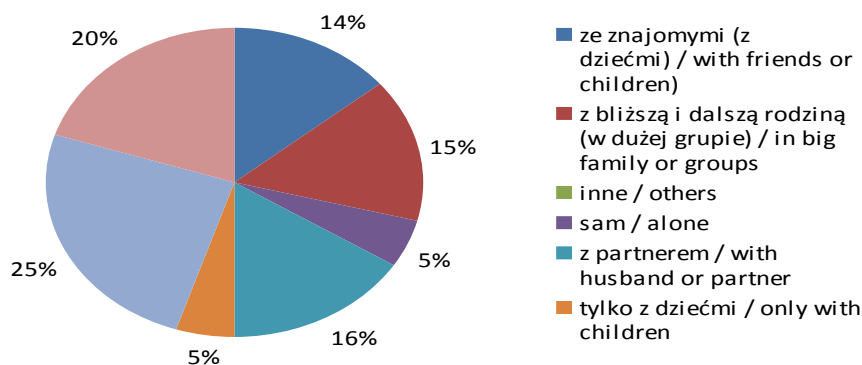
Szkoła Leśna „Barbarka”, to ośrodek edukacji ekologicznej, prowadzony przez Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Tilia”, organizacji pożytku publicznego, istniejącej od 1995 roku. Misją Stowarzyszenia jest „zaszczepianie młodym ludziom poczucia odpowiedzialności za środowisko oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju przez edukację” [Aktywność społeczna... 2019], co z powodzeniem realizowane jest m.in. na Barbarce.

Szkoła Leśna „Barbarka” działa na terenie Osady Leśnej „Barbarka”, która zarządza 3 budynkami (leśniczówka, dworkiem i gościńcem przeznaczonymi na funkcje noclegowe) oraz infrastrukturą im towarzyszącą (warsztat, stodoła, polany, wiaty, place zabaw itp.). Szkoła organizuje w ciągu roku zajęcia przyrodniczo-ekologiczne, historyczne i kulturalne dla różnego typu szkół oraz konkursy, kampanie, festyny, otwarte imprezy okolicznościowe i rekreacyjne. Stanowi w całości szeroko rozumiane centrum edukacji przyrodniczo-ekologicznej i swojego rodzaju atrakcję turystyczną. Cele, które przyświecają działalności ośrodka to:

- prowadzenie szeroko rozumianej edukacji przyrodniczo-ekologicznej;
- oddziaływanie na postawy i zachowania proekologiczne społeczeństwa;
- podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju;
- kultywowanie tradycji i poszanowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego;
- promowanie miasta Torunia na arenie regionalnej, krajowej i międzynarodowej;
- chronienie zasobów przyrodniczych i środowiska naturalnego [Sprawozdanie... 2018].

Teren ten jest jednak równocześnie obszarem otwartym i ogólnodostępnym, zlokalizowanym w samym centrum znacznego kompleksu leśnego, przez co stanowi świetne miejsce do uprawiania turystyki i rekreacji, a także poznawania miejscowej historii, ponieważ już na przełomie XIX i XX wieku był miejscem rekreacyjnym, a później miejscem martyrologii. Dla wielu Torunian to Miejsce Pamięci Narodowej, w którym od października do końca grudnia 1939 roku *Gestapo* i *Selbstschutz* przeprowadziły masowe egzekucje, rozstrzelując od 600 do 1200 Polaków i Żydów z Torunia i okolicy. Wydarzenia te upamiętnia znajdujący się na Barbarce Cmentarz-Pomnik ofiar hitleryzmu. W głębszej historii tego obszaru można doszukać się jednak również miejsca uzdrowiskowego i pielgrzymkowego, dzięki znajdującej się tam Kapliczce św. Barbary z tzw. Świętym Źródłem, wzmiankowanych historycznie już od XIII wieku (obecna z XIX wieku), a także dawnemu XIV-wiecznemu, nie istniejącemu już, młynowi wodnemu tzw. Waldmuehle (Leśny Młyn). Na tym terenie odnaleźć można również XIX-wieczne zabytki: stary cmentarz, pozostałości nieczynnej stacji kolejowej czy nieco nowszy pomnik budowniczych Twierdzy Toruń. Współcześnie Barbarka to teren atrakcyjny również rekreacyjnie i turystycznie (park linowy, boiska, tor saneczkowy, plac do gry w krykieta, mini golf, miejsca biwakowe), a także edukacyjnie i ekologicznie (z różnego typu infrastrukturą sprzyjającą tego typu funkcjom) [www. 5].

W niedalekiej odległości od Barbarki znajduje się rezerwat przyrodniczy „Las Piwnicki”, wraz z licznymi szlakami rowerowymi i ścieżkami dydaktycznymi, prowadzącymi m.in. do Obserwatorium Astronomicznego w Piwnicach. Nic dziwnego, że teren ten odwiedzają liczne grupy mieszkańców i turystów oraz cieszy się on również zainteresowaniem badaczy. Według raportów sporządzanych przez Stowarzyszenie, teren ten odwiedzają przede wszystkim grupy szkolne i rodziny z dziećmi (rys. 2).

Źródło: opracowanie własne za Grzelak-Kostulska i Hołowiecka 2012 / Source: own study based on Grzelak-Kostulska and Hołowiecka 2012

Rys. 2. Grupy społeczne odwiedzające obszar Osady Leśnej „Barbarka”
Ryc. 2. Social groups visiting the area of “Barbarka” Forest Settlement

Grupy dzieci i młodzieży tworzą: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły średnie. Oferuje się im zajęcia typu jednodniowego (2-5h), dwudniowego (4x2h) a także trzydniowego (6x2h). Uczestniczą w nich dzieci i młodzież ale także nauczyciele, organizacje pozarządowe, administracja samorządowa, osoby starsze, jak i osoby indywidualne. Wg corocznych raportów ich liczba oscyluje wokół 11-12 tys. rocznie (tab. 2).

Tabela 2 - Table 2

Podsumowanie liczby uczestników zajęć przyrodniczo-leśnych w Szkole Leśnej „Barbarka” w 2010 roku (pojedyncze osoby) / Summary of the number of participants of forestry activities and education at „Barbarka” Forest School in 2010 (single persons)

Nazwa projektu / Project name	Liczba dzieci / Number of children
Dobro dla przyrody, dobro dla siebie / Good for nature, good for yourself	2650
Szkoła Leśna na Barbarce / Forrest school in Barbarka	2776
Edukacja ekologiczna w Miejskim Schronisku dla Zwierząt / Ecological education at the Municipal Animal Shelter	124
Człowiek, środowisko, integracja – tworzenie sieci zielonych szkół / Man, environment, integration - creating a network of green schools	A/ 1813
	B/ 2946
Razem / Total	11431

A/ jednodniowe (2-5 godz. zajęć) / for 1 day (2-5h lessons)

B/ na pobytach 2-3 dniowych / for 2-3 days

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności TSE „Tilia” za 2010 rok / Source: own study based on the report of activities of TSE “Tilia” for 2010

IV. DYSKUSJA

Spółeczeństwo zrównoważonego rozwoju to społeczeństwo o właściwym odniesieniu do człowieka i otaczającej przyrody oraz posiadające szeroką wiedzę jak zapobiegać skutkom antropopresji w różnych dziedzinach życia [Kostecka i in. 2018]. Edukacja ekologiczna to jedno z podstawowych narzędzi budowy takiego społeczeństwa. Budowanie świadomości ekologicznej na temat obszarów chronionych i innych aspektów zdrowego i zrównoważonego rozwoju i stylu życia, poprzez aktywność turystyczną i rekreacyjną, to jeden z najefektywniejszych sposobów. Najbardziej skuteczna edukacja w turystyce, to tzw. turystyka doznań, doświadczeń i wrażeń. I to właśnie tu, na wsi i w otoczeniu przyrody, emocje te mogą być przeżyte najpełniej. Turystyka wiejska, a w niej szczególnie agroturystyka, stwarza możliwości obcowania turysty z przyrodą i może bezpośrednio wpływać na jej ochronę, dlatego tak istotne jest kształtowanie odpowiednich postaw zarówno turysty, jak i gospodarza go przyjmującego [Kurczewski 2007]. W obszarach wiejskich turysta może zrozumieć działanie samego ekosystemu, a ludzie wypoczywający w gospodarstwach nie tylko chcą mieć kontakt ze zwierzętami, ale też zwracają uwagę na warunki w jakich współtworzą ekosystemy [Machnik i Kurczewski 2014]. Edukacja powinna być prowadzona przez odpowiednio przygotowane grupy edukatorów i zawierać się w dobrze przemyślanym systemie obejmującym współpracę ze szkołami i organizacjami pozarządowymi. Jest to istotne dla pożądanego kierunku rozwoju społeczno-gospodarczego [Kostecka 2009]. Obszary wiejskie i przyrodniczo cenne z odpowiednio przeszkoloną kadrą i ciekawymi programami stanowią podstawę dobrej oferty edukacyjnej.

V. PODSUMOWANIE

Edukacja ekologiczna i informacja turystyczna w województwie kujawsko-pomorskim, to ważna część edukacji powszechnej, a także istotna gałąź turystyki. Z przedstawionej analizy wynika, że mimo stosunkowo małej powierzchni całkowitej województwa i niewielkiej ilości obszarów przyrodniczo-cennych, taka forma ekoturystyki i edukacji stanowi istotną i rozbudowaną część działań gospodarstw agroturystycznych i innych ośrodków edukacji przyrodniczej i leśnej. Rynek edukacji ekologicznej i ekoturystyki, nie jest jeszcze na tym obszarze nasycony, a możliwości jego rozwoju, zwłaszcza w kontekście budowy i certyfikacji gospodarstw i produktów ekologicznych, a także silniejszego związku programów edukacyjnych z obszarami przyrodniczo-cennymi i chronionymi, jest tu pożądanym i możliwym.

BIBLIOGRAFIA

1. Aktywność społeczna na polu ochrony środowiska, przyrody i edukacji ekologicznej. 2019. Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne Tilia. (dok. elektr.: <http://www.pfozw.org.pl/wp-content/uploads/2014/11/8tilia.pdf>. data wejścia 8.04.2019).
2. Bank Danych Lokalnych. 2019. GUS. <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (data wejścia 30.09.2018).
3. Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B. 2012. Wpływ sieci społecznych na aktywność rekreacyjną na przykładzie odwiedzających toruńską Barbarkę. *Ekonomiczne Problemy Usług* nr 84. *Zeszyty Naukowe* nr 699. Uniwersytet Szczeciński. Szczecin. 33-42.
4. Kostecka J. 2009. Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju – wizja, cel, strategia. *Problemy ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*. Vol. 4. No 2. 101-106.
5. Kostecka J., Kostecki A. 2016. Klastry turystyczne w woj. podkarpackim elementem zrównoważonego rozwoju. *Studia KPZK*. PAN. No 172. 149-174.
6. Kostecka J., Podolak A., Michalicha M., Marcela A. 2018. Projekty w aktywnej edukacji. *Polish Journal for Sustainable Development*. 22. 39-46. DOI: 10.15584/pjdsd.2018.22.1.5.

7. Kurczewski R. 2007. Edukacja zoologiczna w agroturystyce. [W:] J. Sikora (red.) Turystyka wiejska a edukacja. Różne poziomy, różne wymiary. Wyd. Akademii Rolniczej im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu. Kraków. 252-259.
8. Machnik A., Kurczewski R. 2014. Dziedzictwo przyrodnicze w rozwoju turystyki kulturowej na terenach wiejskich. Turystyka kulturowa. Vol. 7. 34-48. www.turystykakulturowa.org (data wejścia 5.04.2019).
9. Ośrodki edukacji w Lasach Państwowych. 2007. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. SAR Pomorze Bydgoszcz. Warszawa.
10. Spychała A., Graja-Zwolińska S. 2012. Ekologia w agroturystyce. KSOW. (dok. elektr.: http://wielkopolskie.ksow.pl/fileadmin/user_upload/wielkopolskie/agroturystyka/Spycha%C5%82aZwoli%C5%84ska-wyk%C5%82ad.pdf. data wejścia 30.09.2018).
11. Sprawozdania z działalności Toruńskiego Stowarzyszenia Ekologicznego Tilia z lat 2006-2017. <http://www.tilia.org.pl/index.php?id=697> (data wejścia 30.09.2018).
12. Turystyka w 2017r. Główny Urząd Statystyczny. Zakład Wydawnictw Statystycznych. Warszawa. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/> (data wejścia 8.04.2019).
13. Wnęk M. 2016. Ekologia i ochrona środowiska w programach zagród edukacyjnych. CODR. Kraków.

Strony internetowe

1. www.agroekoturystyka.pl, data wejścia 30.09.2018.
2. www.agroturystyka.kpodr.pl, data wejścia 10.10.2018.
3. www.booking.com, data wejścia 10.10.2018.
4. www.czaswlas.pl, data wejścia 30.09.2018.
5. www.szkola-lesna.torun.pl, data wejścia 20.10.2018.
6. www.torun.lasy.gov.pl, data wejścia 30.09.2018.
7. www.zagrodaedukacyjna.pl, data wejścia 10.10.2018.

FORMS OF ECOEDUCATION IN TOURIST INFORMATION IN THE KUJAWSKO-POMORSKIE VOIVODESHIP ON SELECTED EXAMPLES

Summary

This article presents data on natural protected areas in the Kuyavian-Pomeranian Voivodship as well as forms of ecological education (ecoeducation) provided in educational farms, agritourism farm and forest education centers in this area. In particular, it is based on the example of the "Forest school Barbarka", as one of the leading ecotourism centers surrounded by forests and protected areas near the city of Toruń.

Key words: ecological education, ecotourism farms, forest education, rural tourism, sustainable development